

انجمن علمی فقه‌برزای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌برزای تطبیقی

Volume 4, Issue 2, 2024

Criminalization of Filtering Platforms (Messengers); A Challenge for the Right to Employment with Emphasis on International Documents

Sara Rostami*¹, Fatemeh Al-Sadat Ghoreishi Mohammadi², Ramin Faghani³

1. Assistant Professor, Department of Law and Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

2. Assistant Professor, Department of Law and Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Payame Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 63-75

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0003-0672-3616

TELL: +989353919437

Email: Dr.Rostami@pnu.ac.ir

Article history:

Received: 29 Feb 2024

Revised: 29 Apr 2024

Accepted: 28 May 2024

Published online: 21 Jun 2024

Keywords:

Criminalization, Filtering, Employment Rights, Platforms, International Documents.

ABSTRACT

Some consider buying and selling a filter breaker a crime, citing Article 25 of the Computer Crimes Law, but it is not included in this clause because using a filter breaker is not only for committing a crime. The purpose of this research is to criminalize filtering regarding the right to employment and business using existing platforms according to Iranian law and international documents and the hypothesis is that; How effective is the criminalization of filtering for people who use the platforms for business. Findings: In Article 28 of the Constitution; People have the right to choose a job that is not against Islam and public interest and it is the duty of the government to create the possibility of employment under equal conditions for everyone and similar to Article 23 of the Universal Declaration of Human Rights, which states the right to work, fair and satisfactory conditions and also Article 6 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which states parties Covenants should recognize the right to operate freely for businesses and take appropriate measures And the laws and policies related to the filtering of business platforms should be in such a way that information is realized in a comprehensive way. And the religious and cultural organization of the nation will also be protected. The research method is descriptive-analytical and using library method.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2024 The Authors.

How to Cite This Article: Rostami, S; Ghoreishi Mohammadi, FA & Faghani, R (2024). "Criminalization of Filtering Platforms (Messengers); A Challenge for the Right to Employment with Emphasis on International Documents". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 4(2): 63-75.

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

دوره چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

جرم‌انگاری فیلترینگ پلتفرم‌ها (پیام‌رسان‌ها): چالشی برای حق اشتغال با تأکید بر اسناد بین‌المللی

سارا رستمی^{۱*}، فاطمه‌السادات قریشی محمدی^۲، رامین فغانی^۳

۱. استادیار، گروه حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. استادیار، گروه حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

برخی با استناد به ماده ۲۵ قانون جرایم رایانه‌ای، خرید و فروش فیلترشکن را جرم می‌دانند، در صورتی‌که مشمول این ماده نمی‌شود، زیرا استفاده از فیلترشکن صرفاً برای ارتکاب جرم نیست. هدف از این پژوهش جرم‌انگاری فیلترینگ در خصوص حق اشتغال و کسب و کار با استفاده از پلتفرم‌های موجود بر طبق قانون ایران و اسناد بین‌المللی می‌باشد و فرضیه بر این است که تا چه‌اندازه جرم‌انگاری فیلترینگ برای افرادی که از پلتفرم‌ها جهت کسب و کار استفاده می‌نمایند، تأثیر دارد. یافته‌ها حکایت از آن دارد که در اصل ۲۸ قانون اساسی، افراد حق دارند به شغلی که تمایل و مخالف اسلام و مصالح عمومی نیست را برگزینند و وظیفه دولت است که امکان اشتغال در شرایط مساوی برای همگان را ایجاد کنند و مشابه آن ماده ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر که حق کار، شرایط منصفانه و رضایت‌بخشی است و نیز در ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که کشورهای طرف میثاق باید حق کارکردن آزادانه برای کسب و کار را به رسمیت شناخته و اقدامات مقتضی را معمول دارند و قوانین مصوبه و سیاست‌گذاری مربوط به فیلترینگ پلتفرم‌های کسب و کار باید به‌گونه‌ای باشد تا اطلاع‌رسانی به‌شکل فراگیر تحقق یابد و کیان دینی و فرهنگی ملت نیز مصون بماند. روش پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی و با استفاده از روش کتابخانه‌ای به این موضوع پرداخته است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۶۳-۷۵

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۳۶۱۶-۳۰۶۷۲-۰۰۰۳-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۹۳۵۳۹۱۹۴۳۷

ایمیل: Dr.Rostami@pnu.ac.ir

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۰

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

جرم‌انگاری، فیلترینگ، حق اشتغال، پلتفرم‌ها، اسناد بین‌المللی.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

فیلترینگ به معنای «مدیریت و پالایش محتوی در فضای مجازی» و حائز اهمیت می‌باشد. در کشور ایران نیز فهرست مصادیق محتوای مجرمانه ذیل موضوع ماده ۲۱ قانون جرایم رایانه‌ای را تشکیل می‌دهد.^۱ اینترنت زمینه استفاده طبقات اجتماعی مختلف را فراهم آورده و این خصوصیات موجب شده تا بین افراد، کاربران و مشاغل اینترنتی جایگاه ویژه‌ای از جهت سهل و آسان نمودن کارها داشته باشد. کاستلز مهم‌ترین ویژگی سیستم‌های چندرسانه‌ای را این می‌داند که بیشتر جلوه‌های فرهنگی را با همه تنوعشان در قلمرو خود جای می‌دهد. وی معتقد است که ظهور سیستم چندرسانه‌ای به معنای پایان جدایی و حتی تمایز میان رسانه‌های شنیداری، دیداری و چاپی، فرهنگ عامیانه و فرهنگ فرهیختگان، سرگرمی و اطلاعات، آموزش یا اغواست (کاستلز، ۱۳۸۴: ۴۳۱).

مطالعات زیادی بر روی اثر استفاده غیرایمن از اینترنت انجام شده است. کو و کتون^۲ مطالعات درباره اثرات منفی محتواهای اینترنتی را به طور خلاصه در چند واژه ذکر کرده‌اند: خشونت، ترس، آسیب‌های روانی، تصویر منفی از خود و سردرگمی هویتی. ضرورت پژوهش این است که بشر با پدیده اینترنت، فضای مجازی و جرایم شکل گرفته آن مواجه است و مسأله کسب و کار و اشتغال اینترنتی نیز در همین بستر ایجاد شده و بالطبع نیاز به کار و فراهم‌بودن فعالیت در فضای اینترنتی باعث به وجود آمدن شغل‌های بسیاری در این زمینه شده است و باتوجه به قانون اساسی و حقوق بشر، دولت‌ها باید جهت رفع فیلترینگ تلاش نمایند تا افرادی که تمایل دارند به راحتی بتوانند کسب درآمد کنند.

۱- پیشینه پژوهش

مقاله‌ای به نام «بررسی فقهی فیلترینگ» توسط آقای هادی عجمی در نشریه مبلغان سال ۱۴۰۰ منتشر شده، مقاله دیگر

با عنوان «تحلیل و نسبت‌سنجی حقوقی تضمین حقوق شهروندی با فیلترینگ» توسط وجیهه محسنی و همکاران در نشریه دیدگاه‌های حقوق قضایی در سال ۱۴۰۰ منتشر شده و نیز مقاله «درآمدی بر سیاست‌های فیلترینگ سایت‌های اینترنتی» توسط نشریه مطالعات رسانه‌های نوین در سال ۱۳۹۴ توسط آقای علی سعد به نگارش درآمده است که همگی به فیلترینگ و سیاست دولت‌ها پرداخته شده و به بحث اشتغال با استفاده از پلتفرم‌ها پرداخته نشده است.

سؤال این است که: فیلترینگ و حق اشتغال با استفاده از پلتفرم‌ها با تأکید بر اسناد بین‌المللی چگونه است؟ بنا به قول انگلس در کتابش، باید توجه کنیم که ساختارهای اجتماعی و فرهنگی کلان‌تر، زندگی روزمره را برای افراد متفاوت، چگونه شکل می‌دهد (عجمی، ۱۴۰۰: ۶۶). فرضیه بر این استوار است که فیلترینگ پلتفرم‌ها (پیام‌رسان‌ها) باعث اختلال و چالش در اشتغال، کسب و کار افراد در فضای مجازی می‌شود. نوآوری آن بدین صورت است که اگر فیلترینگ را ساختار جدید و همه‌شمول برای هر نوع فرهنگ در نظر بگیریم. عناصر جدیدی برای زندگی روزمره فرد ایرانی با این ساختار جدید پس از زندگی اینستاگرامی او شکل می‌گیرد و نشان از حضور یا توسعه عنصر مقاومت در زندگی ایرانی و غیرعادی‌شدگی آن است، لذا با فیلترینگ بسیاری از کسب و کارها در عرصه اجتماعی دچار اختلال و به کندی صورت می‌گیرد و با خریدن فیلترشکن و هزینه مضاعف برای افراد این فعالیت میسر می‌شود و از این جهت نوآوری دارد.

باید بیان داشت که بسیاری از کسب و کارها با شبکه‌های اجتماعی (ایتا، سروش، واتساپ، تلگرام، اینستاگرام، روبیکا و ...) در حال فعالیت می‌باشند و باید زیرساخت‌ها در جهت استفاده بهینه از آن‌ها و به صورت آزادانه جهت بهبود کسب و کار صورت گیرد و درگیر فیلترینگ و مشکلات آن نباشند.

۲- فیلترینگ در قانون جزا

در قوانین و مقررات کیفری، پایه و اصل بر قانونی بودن جرم و مجازات است و به این معنی که تا زمانی که عملی توسط قانون‌گذار به عنوان جرم اعلام نشود، هیچ مقام انتظامی و قضایی حق تعقیب شخص بابت آن عمل را نخواهد داشت.

^۱ - این قانون مشتمل بر ۵۶ ماده و ۲۵ تبصره در جلسه علنی روز سه‌شنبه مورخ ۱۳۸۸/۰۲/۰۵ مجلس اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۸/۰۳/۲۰ به تأیید شورای نگهبان رسیده است (مرکز پژوهش‌های مجلس جمهوری اسلامی ایران).

<https://www.rc.majlis.ir/fa/law/shoe/135717>.

^۲ - Cho & Cheon

جرمانگاری نشده است، لذا باتوجه به این که این عمل جرم نیست، مجازاتی هم نخواهد داشت.

۲-۱- معنی و مفهوم کلمه پلتفرم (پیام‌رسان) چیست؟

کلمه پلتفرم به انگلیسی (Platform) به معنای سکو یا سطح است که خیلی قدیمی است و در زبان انگلیسی برای توصیف سکوهایی که ارتفاعشان از بقیه زمین یا سالن بلندتر است، به کار می‌رود. کاربرد پلتفرم (پیام‌رسان) معمولاً این بوده که اشخاص حقیقی یا حقوقی از آن استفاده می‌نمودند تا بهتر دیده شوند و اگر بخواهیم ریشه آن را مورد مطالعه و درباره کسب و کار پلتفرمی مطلبی بیان کنیم، باید اشعار داشت که کسب و کارهای پلتفرمی به بهتر دیده شدن چیزهایی که در معرض نمایش قرار می‌دهند و بهتر دیدن برای اشخاصی که در جستجوی یافتن و دیده شدن هستند، کمک شایانی می‌نماید.

پلتفرم (پیام‌رسان) مجموعه‌ای از فناوری و اطلاعات می‌باشد که به عنوان پایه‌ای برای توسعه سایر برنامه‌ها و فرآیندها استفاده می‌شود. پلتفرم (پیام‌رسان) می‌تواند یک سامانه کامپیوتری، یک نرم‌افزار، یک وب‌سایت یا حتی یک برنامه موبایل باشد که برای میزبانی یک سرویس و یا یک اپلیکیشن مورد استفاده قرار می‌گیرد. پلتفرم‌ها برای ارتباط کاربران، ارائه خدمات و تجربیات مشترک به آن‌ها استفاده می‌شوند.^۳ بنابراین پلتفرم‌ها زیرساخت و امکاناتی را فراهم می‌کنند که توسعه‌دهندگان و کاربران به راحتی بتوانند در این بستر، برنامه‌ها و خدمات خود را به راحتی ارائه دهند. امروزه پلتفرم‌ها در بسیاری از حوزه‌ها، از جمله فروشگاه‌های آنلاین، شبکه‌های اجتماعی، سرویس‌های رسانه‌ای، بازی‌های آنلاین و ... مورد استقبال افراد زیادی در سراسر دنیا قرار گرفته‌اند. پلتفرم‌ها در زمینه کسب و کار دیجیتال در سطوح مختلفی وجود دارند.

۲-۱- کسب و کار پلتفرمی

پلتفرم (پیام‌رسان) تکنولوژی نیست، بلکه یک مدل برای کسب و کار هم محسوب می‌شود. در این مدل، پلتفرم‌ها

به عبارت دیگر، هیچ عملی به طور مستقیم جرم نیست که قانون‌گذار آن را جرم در نظر گرفته و برای آن مجازات مشخص کند. در مورد استفاده از فیلترشکن دو دیدگاه وجود دارد. برخی استفاده از فیلترشکن را مصداق ماده ۱ قانون جرایم یارانه‌ای دانسته‌اند. در مقابل عده‌ای بر این باور هستند که این ماده به هیچ عنوان بر استفاده از فیلترشکن و VPN دلالت ندارد.^۱ ماده ۱ چنین بیان می‌دارد: «هرکس به طور غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌های یا مخابراتی که به وسیله تدابیر امنیتی حفاظت شده است، دسترسی یابد، به حبس از ۹۱ روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال و یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد»، البته برخی با توسل به ماده ۲۵ قانون جرایم رایانه‌ای، خرید و فروش فیلترشکن را جرم بدانند. بند «الف» این ماده بیان می‌دارد: «تولید یا انتشار یا توزیع و در دسترس قرار دادن یا معامله داده‌ها یا نرم‌افزارها یا هر نوع ابزار الکترونیکی که صرفاً به منظور ارتکاب جرایم رایانه‌ای به کار می‌رود»، باتوجه به این که استفاده از فیلترشکن صرفاً برای ارتکاب جرم نیست. بنابراین مشمول این بند از ماده ۲۵ نخواهد بود.

آنچه مورد مطالعه قرار گرفت، پیش‌نویس‌هایی از قانونی که موسوم به «طرح صیانت از حقوق کاربران در فضای مجازی و ساماندهی پیام‌رسان‌های اجتماعی» است در فضای مجازی منتشر شده است، اما هنوز هیچ متن مورد اعتمادی در این باره نشر نیافته تا بتوان به شکلی دقیق در مورد آن اظهار نظر کرد، البته تمایل قانون‌گذاری به جرمانگاری استفاده و خرید و فروش فیلترشکن‌هاست و در این پیش‌نویس مجازات‌هایی، از قبیل حبس و جزای نقدی برای مرتکبین در نظر گرفته شده است، ولی هنوز به عنوان مصوبه مجلس شورای اسلامی به تأیید شورای نگهبان نرسیده و به شکل قانونی در نیامده است.^۲

بنابراین استفاده از فیلترشکن به هیچ عنوان در وضعیت قانونی فعلی جرم نبوده و نمی‌توان کسی را به واسطه استفاده از آن محکوم کرد. در رویه قضایی نیز چنین عملی

^۱ - <https://www.hamieedalat.ir>.

^۲ - <https://www.vekalatonline.ir/articles/37538/>.

^۳ - <https://www.karlancer.com/blog/platform-meaning/>.

۲-۳-۴- امکان همکاری و مشارکت

با راه‌اندازی یک پلتفرم حرفه‌ای، بستر شراکت و همکاری با سایر مشاغل فراهم می‌شود. از طرفی، همکاری و مشارکت با سایر استارت‌آپ‌ها، امکان تقسیم سود را ایجاد می‌کند و کسب و کارها رشد مشترکی را تجربه خواهند کرد^۲ (پاترسون، ۱۳۹۸: ۷۵).

۲-۴- دسترسی به داده‌های بزرگ و تحلیل در پلتفرم‌ها برای

کسب و کار

پلتفرم‌ها میزان بزرگی از داده‌ها را در دسترس قرار می‌دهند. با تحلیل و استفاده مناسب از این داده‌ها، می‌توان الگوها، رفتار مشتریان و فرصت‌های جدید را شناسایی کرد و تصمیمات بهتری اتخاذ نمود. علاوه بر این، با داشتن داده‌های درست، می‌توان مدیریت زمان بهتری در جهت پیش‌بردن برنامه بازاریابی داشت.

۲-۵- بهترین مدل‌های کسب و کار پلتفرمی

مهم‌ترین و بهترین پلتفرم‌ها برای کسب و کار به شرح ذیل می‌باشد:

Amazon: آمازون، بازار غول‌پیکر و پلتفرمی محبوب که گروهی از فروشندگان و مصرف‌کنندگان را گرد هم می‌آورد.

TikTok: پلتفرم TikTok به سازندگان و تبلیغ‌کنندگان اجازه می‌دهد تا با یک پایگاه کاربری عظیم ارتباط برقرار کنند.

Apple: اپل از طریق اپ‌استور، میان مصرف‌کنندگان و توسعه‌دهندگان تعامل برقرار می‌کند.

Fiverr: فایور، پلتفرمی محبوب در سراسر دنیا است که در آن فریلنسرها و دانشجویان بسیاری به صورت پروژه‌ای به فعالیت می‌پردازند.

Instacart: با اپلیکیشن Instacart، کاربران می‌توانند خوراکی‌های مورد علاقه خود را انتخاب کنند و سپس یک شخص در Instacart انتخاب‌های مشتریان را خریداری کرده و در کمتر از یک ساعت به آن‌ها را تحویل می‌دهد.

نقش واسطه‌ای را میان ارائه‌دهندگان محصولات و مشتریان ایفا می‌کنند.^۱ پلتفرم به‌عنوان یک فضای مجازی، فراهم‌کننده امکانات و ابزارهایی برای مدیریت، اتصال و ارتباط بین سهامداران کسب و کار است. کسب و کار پلتفرمی اغلب با استفاده از تکنولوژی‌های روز و امکاناتی مانند تطبیق الگوریتم‌ها، پرداخت آنلاین و سیستم‌های ارتباطی پیشرفته راه‌اندازی می‌شوند.

۲-۳- مزیت راه‌اندازی پلتفرم کسب و کار

راه‌اندازی یک پلتفرم برای کسب و کار، مزایای بسیار زیادی را به‌همراه دارد و با راه‌اندازی آن گزینه‌هایی متناسب با نیازهای برند و کسب و کار خودتان ایجاد می‌شود. همچنین یکی دیگر از مزیت‌های استفاده از پلتفرم برای کسب و کارها این است که می‌توانند خود را در راستای پیشرفت تکنولوژی‌ها هم قدم کند که البته این مورد تا حدودی هم ریسک‌هایی را با خود به همراه دارد (هاتف، ۱۳۸۸: ۵۶). سایر مزایای پلتفرم در ادامه آورده شده است:

۲-۳-۱- قابلیت رشد بالا

با استفاده از پلتفرم‌ها، می‌توان با طیف وسیعی از مشتریان، فروشندگان و یا حتی رانندگان تعامل داشت. به‌دلیل وسعت جغرافیایی و استفاده از فناوری اینترنت، قابلیت رشد با هزینه کمتری را با استفاده از پلتفرم‌ها پیش رو خواهید داشت.

۲-۳-۲- درآمدزایی چندگانه

با استفاده از پلتفرم‌ها، می‌توانید از منابع متنوعی درآمد داشته باشید. درواقع، پلتفرم‌ها سالیانه از منابع متعددی مانند تراکنش‌ها، هزینه‌های اشتراک، تبلیغات، سرویس‌های ویژه و ... به درآمد بالایی می‌رسند.

۲-۳-۳- دارا بودن مزیت مقیاس

پلتفرم به کسب و کارها کمک می‌کند تا به اقتصاد مقیاس دست پیدا کنند. همچنین این بستر فضایی ایجاد می‌کند که افزایش تعداد کاربران و تراکنش‌ها را با خود به‌همراه دارد و هزینه‌های ثابت بر واحد تراکنش کاهش می‌یابد و روند سودآوری را تسریع می‌کند.

^۲ - Paterson

^۱ - <https://modirinfo.com/content/4/703/>.

۳- حق مشروع دسترسی به فضای مجازی و ناکافی بودن قوانین موجود

یکی از جلوه‌های آزادی مشروع در عصر ارتباطات و اطلاعات، در حق دسترسی به اینترنت و حقی است که در منشور حقوق شهروندی، ماده ۳۳ تا ۳۵ ذیل بند «ح» پذیرفته شده است. ماده ۳۳ منشور بیان می‌کند حق شهروندان است که آزادانه و بدون تبعیض از امکان دسترسی و برقراری ارتباط و کسب اطلاعات و دانش در فضای مجازی بهره‌مند شوند، بنابراین هیچ مقامی اجازه ندارد بدون مجوز قانونی استفاده آزاد از فضای مجازی را ممنوع کند. یکی از نمادهای ممنوعیت استفاده آزادانه از فضای مجازی مجازی، پالایش محتوا یا همان فیلترینگ است. در ممنوعیت استفاده آزاد از فضای مجازی، آمارهای بین‌المللی به نفع ایران نیست. در سال ۲۰۲۲ امتیاز ایران در دسترسی آزاد به اینترنت را ۱۶ از ۱۰۰ ارزیابی Freedom House وبسایت کرده است.^۲

مطابق داده‌های این وب‌گاه امتیاز ایران در شاخص موانع دسترسی ۷ از ۲۵، در شاخص محدودیت بر محتوا ۵ از ۳۵ و در شاخص نقض حقوق کاربر ۴ از ۴۰ است. در فقدان آمار رسمی دولت ایران راستی‌آزمایی چنین آماری دشوار است، خصوصاً که در مستقل بودن وب‌گاه فوق ابهام جدی مطرح است. به هر ترتیب، حتی بدون صحت‌سنجی این داده‌ها هر شهروند ساکن ایران قادر است در حوزه دسترسی آزاد به اینترنت بر محدودی‌های دسترسی مهر تأیید بزند.^۳

همچنین کندشدن سرعت اینترنت مانعی در برابر استفاده کامل از حق دسترسی به فضای مجازی است. باوجود این که سرعت اینترنت موضوع این بحث نیست، اشارهای کوتاه به آن لازم است، زیرا کندشدن سرعت اینترنت در کنار محدودیت‌های بی‌شمار بر محتوا موجبات خشم و نارضایتی شهروندان را فراهم می‌کند. اینترنت همراه در ایران تا اواسط سال ۱۴۰۰ اینترنتی با سرعتی مطلوب به‌شمار می‌رفت که با وجود تحریم‌های حداکثری، فراهم کردن اینترنت پرسرعت ستودنی بود، اما در ادامه و تا به الان، سرعت اینترنت افت شدیدی کرده است، به‌طوری که رتبه ایران در ارائه اینترنت

GitHub: در سال ۲۰۱۸ توسط مایکروسافت به مبلغ ۷/۵ میلیارد دلار خریداری شد. این ابزار یک پلتفرم برای توسعه‌دهندگان نرم‌افزاری است که می‌خواهند پروژه‌های برنامه‌نویسی خود را در یک فضای حرفه‌ای مدیریت کنند، پروژه‌ها را با یکدیگر به اشتراک بگذارند و تغییرات را زمانی که چندین نفر بر روی کدها کار می‌کنند، پیگیری کنند.

JustPark: پلتفرم JustPark در سال ۲۰۰۶ به‌منظور ارتباط با رانندگانی که به پارکینگ نیاز دارند و با افرادی که دارای فضا هستند، راه‌اندازی شد.

Zipcar: افرادی که در شهرها و یا پردیس‌های کالج هستند، در صورت نیاز به وسیله نقلیه، می‌توانند از طریق Zipcar به‌صورت ساعتی درخواست خودرو ثبت کنند.

uTest: بزرگ‌ترین پلتفرم برای جامعه آزمایش‌کنندگان نرم‌افزار مستقل دیجیتال در جهان است. این پلتفرم به برندها کمک می‌کند تا تجربیات دیجیتالی با کیفیتی را برای مشتریان خود فراهم کنند.

WAX Marketplace: افراد در این پلتفرم می‌توانند لوازم جانبی مجازی مانند ان‌اف‌تی NFT (توکن‌های غیرقابل تعویض)، پوسته‌های بازی خریداری کرده و بفروشند.^۱

بنابراین پلتفرم، ساختار و فضایی است که در آن کاربران و مشتریان می‌توانند به‌راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و با یکدیگر در تعامل باشند. یک پلتفرم می‌تواند به‌صورت فیزیکی و یا مجازی براساس تکنولوژی‌های مختلفی، مانند وب، موبایل و اینترنت اشیا ایجاد شود. به‌طور کلی، راه‌اندازی یک کسب و کار پلتفرمی می‌تواند فرصت‌های بسیاری را برای رشد و موفقیت یک برند در اختیار افراد قرار دهد، البته باید در نظر داشت که این مدل کسب و کار نیز دارای چالش‌ها و ریسک‌های خود است که قبل از شروع، باید کاملاً مورد بررسی قرار گیرد. همچنین در این مقاله به بررسی موارد مهمی همچون انواع کسب و کارهای پلتفرمی، بهترین پلتفرم‌های دنیا و ... پرداختیم.

^۲- <https://www.freedomhouse.org/countries/freedom-net/scores>.

^۳- <https://www.freedomhouse.org/country/iran/freedom-net/2022>.

^۱- <https://www.karlancer.com/blog/platform-meaning/>.

قانون در این خصوص ساکت است و در سکوت قانون، باید به اصول حقوقی مراجعه کرد. همان‌طور که بیان شد، اصل نهم قانون اساسی از آزادی‌های مشروع حمایت می‌کند. قانون مجازات‌اسامی در بخش تعزیرات (ماده ۵۷۰) برای حمایت از این اصل، برای سلب آزادی‌های مشروع مجازات در نظر گرفته است. همچنین منشور حقوق شهروندی دسترسی آزادانه به فضای مجازی را از حقوق شهروندان ایران می‌داند (پالیزان، ۱۳۹۴: ۶۵۴). بنابراین دسترسی به فضای مجازی از آزادی‌های مشروع شهروندان است، پس محدودیت یا ممنوعیت آن مشروط به وجود قانونی است که اجازه این کار را بدهد.

می‌توان نتیجه گرفت که در شرایطی که قانون ساکت است، هیچ نهادی نمی‌تواند به دلیل محتوای تولیدشده مجرمانه توسط یک کاربر، دسترسی کاربر دیگر به محتوای غیرمجرمانه در آن شبکه را محدود یا ممنوع کند، چراکه این محدودیت، سلب آزادی‌های مشروع او خواهد بود. با این استدلال، تاکنون اکثر مصادیق شبکه‌های اجتماعی فیلتر شده، پشتوانه قانونی ندارد و دلیل آن سکوت قانون است. سکوت قانون و به‌روزشدن آن با پیشرفت فناوری‌های جدید ممکن است در نهایت منجر به محدودیت دسترسی به هر شبکه اجتماعی یا فناوری جدیدی شود که محتوای تولیدشده در بستر آن با قوانین جزایی ایران مغایرت دارد. این امر جدای از خروج از اصل نهم قانون اساسی، مشکلات امنیتی متعددی، از جمله استفاده بی‌رویه از فیلترشکن‌ها را ایجاد خواهد کرد، البته رفع سکوت قانون بدین‌شکل جایز نیست که ماده‌ای قانونی اضافه شود که اجازه دهد به صرف هم‌زیستی محتوای غیرمجرمانه با محتوای مجرمانه در یک پلتفرم محتوای غیرمجرمانه هم فیلتر شود، زیرا این مجوز هم سلب آزادی‌های مشروع و خلاف قانون اساسی خواهد بود.

۳-۱- حقوق و تکالیف جزایی پلتفرم‌های آنلاین

اگرچه قواعد حقوقی کشور در حال حاضر به دلیل اجمال و ابهام، پاسخگوی چالش‌های قضایی پلتفرم‌ها نبوده است، اما در عین حال، نگارنده معتقد است که فارغ از نیاز حتمی به وضع قانون جامع درخصوص فعالیت پلتفرم‌ها، بخشی از

پرسرعت در حال حاضر (اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۲) در اینترنت همراه ۶۱ از ۱۳۷ و در اینترنت ثابت ۱۴۶ از ۱۸۰ است.^۱ با توصیفات فوق هم‌اکنون وضعیت دسترسی به فضای مجازی در ایران ارزیابی مطلوبی ندارد. حق دسترسی به فضای مجازی به‌عنوان یکی از حقوق شهروندی با پالایش گسترده محتوا و موانعی همچون کاهش سرعت اینترنت در معرض تهدید است. تهدید این حق موجب بی‌اعتمادی مردم به کمیت و تصمیمات آن و همچنین مقاومت در برابر استفاده از فناوری‌های داخلی می‌شود که در نهایت به دوقطبی‌شدن در فضای مجازی و نارضایتی منجر می‌شود.

بنابراین سال ۱۳۸۸ که قانون جرایم رایانه‌ای تصویب شد و پالایش محتوا را در چهارچوبی قانونی قرار داد، هنوز بسیاری از شبکه‌های اجتماعی رشد و توسعه نیافته بودند. در آن زمان و حتی پیش از تصویب این قانون اغلب محتواهایی پالایش می‌شدند که حاوی تصاویر مبتذل یا مستهجن بودند. این تصاویر بر روی سایت‌ها یا وبلاگ‌ها قرار می‌گرفتند که فیلتر آن‌ها مساوی بود با محدودیت دسترسی به آن سایت یا وبلاگ. در سال ۱۳۸۸ و تا چند سال پس از آن، پیش از ظهور گسترده شبکه‌های اجتماعی، مواد قانونی ۲۱ تا ۲۳ قانون جرایم رایانه‌ای درخصوص پالایش محتوا کارگشا بود و برای اعمال درخصوص سایت‌ها کافی. این مواد بیان می‌کنند که مقام قضایی یا کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه، مصداق محتوای مجرمانه را به ارائه‌کنندگان خدمات میزبانی اعلام می‌کنند و آن‌ها موظف‌اند بر مبنای این اعلام، محتوا را پالایش کنند.

قانون مشخصاً ذکر می‌کند که حوزه اختیارات کارگروه و مقام قضایی فقط محدود به محتوای مجرمانه است، بنابراین این سؤال به‌وجود می‌آید که اگر شبکه‌ای هم شامل محتوای مجرمانه بود و هم شامل محتوای غیرمجرمانه و پالایش محتوای مجرمانه بدون پالایش محتوای غیرمجرمانه ممکن نبود، آیا همچنان کارگروه اجازه پالایش آن را دارد یا خیر؟ (پالیزان، ۱۳۹۴: ۶۵۳).

^۱- <https://www.statista.com/s-tatis-tics/272533/degree-of-internet-freedom-in-selected-countries/>.

۲-۳- تأمین‌کننده دارای مجوز و مسؤلیت جزایی مربوط به پلتفرم

وجود مجوز برای تأمین‌کننده کالا یا خدمتی که پلتفرم آن را به مشتری نهایی عرضه می‌کند، معیار مهم و حیاتی در تحلیل مسؤلیت پلتفرم است. قبلاً ذکر شد که یکی از وظایف پلتفرم رعایت نظامات دولتی است. نظارت بر تأمین‌کننده‌ای که فاقد مجوز صنفی یا دولتی است، به‌طور کامل برعهده پلتفرم قرار می‌گیرد (اسماعیلی، ۱۳۹۵: ۴۸)، اما بخش اعظمی از تکالیفی که تأمین‌کننده صنفی دارای مجوز ملزم به رعایت آن است، از سوی صنف یا هر نهاد اعطاکننده مجوز تعیین نشده است و تأمین‌کننده دارای مسؤلیت حرفه‌ای در ارتباط با صنف یا اتحادیه مربوطه است. این در حالی است که تأمین‌کننده بدون مجوز، به غیر از پلتفرم، ارتباط با هیچ نهاد صنفی ندارد. به همین دلیل در وقوع تخلفات، جرایم و خسارت‌هایی که بر اثر فعل تأمین‌کننده بدون مجوز انجام می‌شود، در صورتی که تسبیب یا معاونت پلتفرم احراز نشود، حسب مورد پلتفرم از حیث عدم نظارت بر تأمین‌کننده مقصر خواهد بود (اسماعیلی، ۱۳۹۵: ۶۵). ماده ۱۴۲ قانون مجازات اسلامی در این خصوص بیان نموده است: «مسؤلیت کیفری به‌علت رفتار دیگری تنها در صورتی ثابت است که شخص به‌طور قانونی مسؤل اعمال دیگری باشد یا در رابطه با نتیجه رفتار ارتكابی دیگری، مرتکب تقصیر شود.» به‌عنوان مثال اسنپ‌تاکسی که تأمین‌کنندگان (رانندگان) آن، فاقد مجوز اتحادیه تاکسیرانی هستند، بایستی مقررات داخلی و نظارت‌های بیشتری را نسبت به پلتفرم حمل و نقلی که فقط تاکسی‌های دارای اتحادیه تاکسیرانی حق فعالیت در آن دارند، اعمال نماید. به همین ترتیب مسؤلیت دارویی که پلتفرم اسنپ‌دکتر آن را از داروخانه دارای مجوز سازمان غذا و دارو تهیه نموده است، عمدتاً برعهده داروخانه خواهد بود.

بنابراین اصولاً مسؤلیت کیفری برعهده تأمین‌کننده کالا است و مسؤلیت پلتفرم تنها در زمان ثبوت عنصر روانی جرم یا آگاهی از وقوع جرم محقق می‌شود. به‌عنوان مثال زمانی که داروی قاچاق توسط داروخانه در اختیار پلتفرم قرار گرفته و نهایتاً تحویل مشتری شود، در صورتی که این اقدام به

چالش‌های قضایی ایجاد شده ناشی از عدم درک درست مراجع قضایی از منابع قانونی موجود در کشور در موضوع پلتفرم‌ها است. به همین دلیل تلاش شده است تا تصویر روشنی از وضعیت موجود نظام حقوقی کشور درخصوص پلتفرم‌ها ارائه شود.^۱ باید بیان داشت که پذیرش ماهیت و مسؤلیت افتراقی و جزایی پلتفرم، از سایر خدمات دیجیتال و سنتی در نظام حقوقی کشور می‌باشد. بنابراین، براساس ماهیت و مسؤلیتی جزایی که برای پلتفرم‌ها در نظم حقوقی کشور وجود دارند، قواعد مطروحه چه حقوق و تکالیفی را برای اعضای زیست‌بوم پلتفرمی (متشکل از پلتفرم، کاربر و تنظیم‌گر) ایجاد می‌کنند.

پیش از پرداختن به موضوع اصلی، تأکید می‌شود در صورتی رسیدگی به مسؤلیت سرویس ذیل ماده ۷۵۱ قانون مجازات اسلامی جای می‌گیرد که دارای عناصر تعریف پلتفرم آنلاین و سرویس میزبانی در نظام حقوقی کشور باشد. به‌دلیل این که در ماده ۷۵۱ غیرعمدی بودن جرم، مورد توجه قرار گرفته است، بدیهی است که هر سرویسی برای کاهش مسؤلیت و فرار از مجازات انحلال مدعی فعالیت پلتفرمی خواهد بود. براساس منابع قانونی که ذکر شد، پلتفرم واجد تمامی عناصر ذیل است:

۱- فعالیت در یک بازار دو یا چندسویه (کاربر - سرویس - کاربر)؛

۲- ایجاد ارزش برای حداقل یکی از طرفین؛

۳- ذخیره و پردازش اطلاعات به درخواست کاربر.^۲

اگرچه در حال حاضر حقوق و تکالیفی که در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد، به‌طور صریح در قوانین و مقررات کشور ذکر نشده است، ولی برداشتی که از ماهیت و مسؤلیت پلتفرم قبلاً ذکر شد، مستلزم رعایت تکالیف زیر از سوی پلتفرم است.

^۱ - <https://www.zaviehmag.ir/articles>.

^۲ - https://www.internet.ir/crime_index.html/.

تشخیص دادگاه با علم و اطلاع پلتفرم انجام پذیرفته باشد، پلتفرم به جرم معاونت در قاچاق دارو محکوم خواهد شد

۳-۳- احراز مجازبودن تأمین‌کننده و مسؤولیت جزایی بی‌احتیاطی

مهم‌ترین تکلیف قانونی پلتفرم، تأمین کالا یا خدمت از تأمین‌کنندگان دارای مجوز است. پلتفرم باید به‌صورت دقیق با بررسی اصالت مجوزهای تأمین‌کننده‌ای که با او در ارتباط است، صلاحیت وی را احراز نماید. همچنین این اطلاعات را به‌صورت شفاف در اختیار مشتریان قرار دهد (ایسپا، ۱۳۹۶: ۷۲).

باید بیان داشت که: «رعایت استانداردها و ضوابط ابلاغی از سوی تنظیم‌گر/تنظیم‌گران است. تبصره ۲ ماده ۸ آیین‌نامه دانش‌بنیان در همین موضوع جای می‌گیرد.^۱ به‌طور کلی در حوزه مسؤولیت کیفری، در صورت عدم احراز ماهیت پلتفرمی کسب و کار و عدم احراز عنصر روانی وقوع جرم، مسؤولیت پلتفرم مبتنی بر مسؤولیت ناشی از بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی می‌باشد» (اسماعیلی، ۱۳۹۵: ۲۹). با این توضیح مسؤولیت کیفری مندرج در ذیل ماده ۷۵۱ قانون مجازات اسلامی زمانی برعهده پلتفرم خواهد بود که ضوابط ابلاغی از سوی تنظیم‌گر را رعایت ننموده باشد.

۳-۴- پلتفرم چندجانبه و مسؤولیت جزایی

یکی از ویژگی‌های سکوه‌های آنلاین، ماژولاربودن اغلب آن‌ها است و سرویس‌های متنوعی از سوی یک سکو ارائه می‌شود. به‌عنوان مثال سکوی اسنپ از سرویس‌های مختلف اسنپ‌دکتر، اسنپ‌تاکسی، اسنپ‌بار، اسنپ‌فود و ... تشکیل یافته است و حتی اسنپ‌دکتر خدمات مختلف توزیع دارو، مشاوره پزشکی، خدمات آزمایشگاهی، خدمات پرستاری و مراقبت را ارائه می‌دهد که هریک از آن خدمات منوط به رعایت قواعد مجزایی است. این ویژگی تکلیف متقابلی را برای سکو و حاکمیت ایجاد می‌کند.^۳ دولت باید مطابق با ویژگی‌های انواع پلتفرم‌ها و میزان مداخله در ارائه کالا یا خدمتی که به دست مشتری می‌رسد، طیفی از مجوزها را

مبتنی بر تکالیف و الزامات ایجاد نماید. رسیدگی به تخلفات پلتفرم‌ها از سوی تنظیم‌گر بر پایه این مجوزها انجام می‌پذیرد. از سوی دیگر پلتفرمی که دارای ماژول‌های متعددی است، مکلف است مجوز مربوطه را برای هریک از سرویس‌های خود اخذ و الزامات تنظیم‌گر درخصوص هریک از سرویس را اجرا نماید.

درخصوص مسؤولیت کیفری باید بیان داشت که: در فصل جرایم رایانه‌ای کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی قسمتی به مسؤولیت کیفری اشخاص اختصاص داده شده است که ماده ۷۵۱ نیز ذیل آن آورده شده است. در این راستا قانون‌گذار به مسؤولیت کیفری شخص حقوقی در ارتکاب جرایم رایانه‌ای پرداخته است. براساس ماده ۷۴۷، چنانچه جرم رایانه‌ای به نام و در راستای منافع شخص حقوقی ارتکاب یابد، شخص حقوقی دارای مسؤولیت کیفری می‌باشد. پرسشی که در این راستا پیش می‌آید، آن است که ارتباط ماده ۷۴۷ و ۷۵۱ درخصوص مسؤولیت پلتفرم‌ها چیست؟ در پاسخ به این پرسش باید بیان داشت که چنانچه پلتفرم محتوای مجرمانه را در تارنمای خود منتشر کند، مسؤولیت آن در پرتو ماده ۷۵۱ قابل تحلیل است، اما اگر مرتکب جرم رایانه‌ای شود، باید ماده ۷۴۷ را مجری دانست. در کنار این باید رویکرد قانون مجازات اسلامی در پیش‌بینی مسؤولیت کیفری برای اشخاص حقوقی را نیز در نظر گرفت، چراکه جرایم ارتكابی پلتفرم‌های آنلاین، لزوماً رایانه‌ای نیستند (جاویدنیا، ۱۳۹۴: ۴۷). توضیح آنکه از یک‌سو براساس ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، اشخاص حقوقی به‌طور عام دارای مسؤولیت کیفری شناخته شده‌اند و از سوی دیگر مطابق ماده ۷۸۰ کتاب تعزیرات، در مواردی که سامانه رایانه‌ای یا مخابراتی به‌عنوان وسیله ارتکاب جرم به‌کار رفته و در این قانون برای عمل مزبور مجازاتی پیش‌بینی نشده باشد، مطابق قوانین جزایی مربوط عمل خواهد شد. بنابراین اگر پلتفرم مرتکب جرم رایانه‌ای شود، مطابق ماده ۷۴۷ مسؤولیت خواهد داشت.

^۱ - <https://www.ispa.ir/Default/Details/fa/1785/>.

^۲ - Majola

^۳ - <https://www.tabnak.ir/fa/news/1069518>.

۴- مفهوم حق اشتغال در چهارچوب میثاق

حق بر اشتغال در ماده ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر و نیز در ماده ۶ میثاق دوم به رسمیت شناخته شده و نیز در اسناد کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان و کنوانسیون افراد معلول آمده مورد حمایت واقع شده است و مضاف بر این که در اسناد و قانون اساسی کشورهای مختلف، ماده ۱۳ اعلامیه اسلامی حقوق بشر، ماده ۱۴ اعلامیه آمریکایی حقوق و تکالیف انسان، بند I (ماده ۱) منشور اجتماعی اروپا آمده است. بنابراین میثاق جامع‌تر و کامل‌تر از دیگر اسناد بین‌المللی به موضوع اشتغال پرداخته و آمده است که حق کار، حق هر انسان است که باید در شرایط منصفانه و مطلوب به آن بپردازد (ماده ۷ و ۸)، در بسیاری از اسناد یادشده حق فرد بر کار و بهره‌مندی از مزد مناسب و برابر و یا ساعات معقول کار و مرخصی در قالب موادی واحد و به هم تنیده بیان شده‌اند (Ashiagbor, 2005: 244)، حال آنکه میثاق این موارد را جدا از یکدیگر مقرر داشته و این فرصت را فراهم آورده که به شیوه‌های جداگانه تبیین شده و مورد مطالعه قرار گیرند، اگرچه از دیدگاه کمیته، حق اشتغال در پرتو تضمین شرایط منصفانه و مطلوب کار معنی پیدا می‌کند (Ashiagbor, 2005: 245).

این حق به معنی حق دسترسی به فرصت‌های شغلی است، ذکر عبارت «حق هر کس به این که فرصت یابد» درستی این نظر را تأیید می‌کند، لذا به نظر می‌آید که منظور از تضمین حق بر کار این است که دولت باید برای هر فردی که آماده و مایل به کار باشد، فرصت شغلی فراهم آورد (کریون، ۱۳۸۷: ۲۶) و هر فرد باید این فرصت را داشته باشد که زندگی خود را به وسیله کاری که آزادانه برگزیده یا انتخاب کرده، تأمین نماید (Marks & Claopham, 2005: 436). باید بیان داشت با وجود اینترنت و پلتفرم‌ها در این بازه زمانی خیلی راحت‌تر می‌توان کسب و کار راه انداخت و افراد می‌توانند به تبلیغات اجناس و کالاها بپردازند، بهترین راه برای رقابت سالم بین تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات می‌باشد، به گونه‌ای که بی‌واسطه و با کمترین هزینه می‌توانند مایحتاج خود را فراهم نمایند.

برای آن که دولت بتواند به این تکلیف خود جامه عمل ببوشاند، پیش از هر چیز تبیین محتوی هنجاری حق اشتغال است که لازم می‌آید. به عبارت دیگر قبل از هر اقدام، باید هنجارهای عینی این حق معلوم گردد تا در نتیجه آن بتوان آشکارا دولت را مکلف به برداشتن گام‌های عملی نمود. اهمیت این امر زمانی آشکار می‌گردد که بدانیم یکی از مهم‌ترین ایرادات وارد به حق‌های نسل دوم از سوی مخالفان آن است که به دلیل معین نبودن محتوای هنجاری اصولاً قابلیت اجرا ندارند و نمی‌توان دولتی را به دلیل شانه‌خالی کردن از زیر تعهدات سرزنش نمود.

۴-۱- حق بر اشتغال در قانون اساسی و اسناد بین‌المللی

حقوق بشر

حق بر شغل جزء نسل دوم حقوق بشری و یکی از مهم‌ترین حقوق طبیعی است که در زمره حق‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب و در اجتماع مردم و ملت مفهوم دارد. گاهی بیان می‌شود که حق زمانی وجود دارد که تکلیف و وظیفه‌ای در میان باشد و این درست نمی‌باشد (موفقیان، ۱۳۹۴: ۳۶۹)، زیرا حق آزادی بیان و عقیده وجود دارد و افراد دیگر مکلف به محدود کردن آزادی بیان و عقیده وی دارند، در صورتی که این تکلیف سلبی و دیگران نباید اقدامی انجام دهند که آزادی فرد محدود شود و زمانی فرد آزادی عقیده و بیان دارد و حکومت وظیفه دارد زمینه و تمهیداتی را فراهم کند که آزادی بیان و عقیده افراد جامعه تأمین گردد. حق بر اشتغال در زمره حقوقی است که دولت و شهروندان درباره آن‌ها وظیفه سلبی دارند (کریون، ۱۳۸۷: ۲۷)، معنی و مفهوم آن این است که حکومت و افراد جامعه نباید افراد را محروم نمایند از انتخاب شغل مناسبی که برای خودشان در نظر گرفته‌اند، محروم شوند، بدین صورت که نمی‌توان هم آن‌ها را از انتخاب شغل محروم و هم برای آن‌ها تکلیف مشخص نمود. بنابراین تکلیف و وظیفه دولت در این مهم یک مسأله ایجابی است و باید شرایط و زمینه‌ای را فراهم کند تا برای اشخاص و افراد جامعه شغل ایجاد و تولید شود. بر طبق اصول نوزدهم ق.ا.ج.ا. مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی بهره‌مند هستند و نژاد، رنگ، زبان و ... موجب برتری و امتیاز نخواهد بود (عراقی، ۱۳۹۸: ۵۱).

باید درجهت حمایت از حق بر اشتغال و پلتفرم‌ها (اینستاگرام، تلگرام، واتساپ، ایتا، سروش، بله و روبیکا) تلاش کنیم و با حمایت‌های حقوقی و پیش‌بینی راهکارهای قانونی، مشکلات پیش روی نسل جوان و جویای کار و اشتغال را کاهش دهیم.

نتیجه‌گیری

پلتفرم، ساختار و فضای است که در آن کاربران و مشتریان می‌توانند به راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و با یکدیگر در تعامل باشند. یک پلتفرم می‌تواند به صورت فیزیکی و یا مجازی براساس تکنولوژی‌های مختلفی مانند وب، موبایل و اینترنت اشیا ایجاد شود. به طور کلی، راه‌اندازی یک کسب و کار پلتفرمی (تلگرام، واتساپ، اینستاگرام، ایتا، سروش، بله، روبیکا و ...) می‌تواند فرصت‌های بسیاری را برای رشد و موفقیت یک برند در اختیار افراد قرار دهد.

درخصوص جرم‌انگاری پلتفرم‌ها، آن گونه است که: «هرکس به‌طور غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌های یا مخابراتی که به وسیله تدابیر امنیتی حفاظت شده است، دسترسی یابد، به حبس از ۹۱ روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال و یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد»، البته برخی با توسل به ماده ۲۵ قانون جرایم رایانه‌ای، خرید و فروش فیلترشکن را جرم بدانند. بند «الف» این ماده بیان می‌دارد: «تولید یا انتشار یا توزیع و در دسترس قراردادن یا معامله داده‌ها یا نرم‌افزارها یا هر نوع ابزار الکترونیکی که صرفاً به منظور ارتکاب جرایم رایانه‌ای به کار می‌رود، باتوجه به این که استفاده از فیلترشکن صرفاً برای ارتکاب جرم نیست، بنابراین مشمول این بند از ماده ۲۵ نخواهد بود.» بنابراین دسترسی به فضای مجازی از آزادی‌های مشروع شهروندان است، پس محدودیت یا ممنوعیت آن مشروط به وجود قانونی است که اجازه این کار را بدهد. می‌توان نتیجه گرفت که در شرایطی که قانون ساکت است، هیچ نهادی نمی‌تواند به دلیل محتوای تولیدشده مجرمانه توسط یک کاربر، دسترسی کاربر دیگر به محتوای غیرمجرمانه در آن شبکه را محدود یا ممنوع کند، چراکه این محدودیت، سلب آزادی‌های مشروع او خواهد بود. با این استدلال، تاکنون اکثر مصادیق شبکه‌های اجتماعی فیلترشده، پشتوانه قانونی ندارد و دلیل آن سکوت قانون است.

اصل ۲۰ ق.ا.م.م.ر می‌دارد: «همه افراد ملت اعم از مرد و زن از نظر حمایت قانون، یکسان می‌باشند و از تمامی حقوق انسانی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.»

حق اشتغال همان‌طور که بیان شد، از حقوق اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و در ق.ا. نیز در اصل ۲۸ به آزادی و انتخاب شغل اشاره شده که: «هر فردی حق دارد شغلی را انتخاب کند که به آن علاقمند و مخالف اسلام و مصالح عمومی نیست.» دولت وظیفه دارد با در نظر گرفتن نیاز جامعه به شغل‌های گوناگون، در شرایط مساوی امکان اشتغال را برای همه افراد ایجاد نماید (عراقی، ۱۳۹۸: ۵۲).

درواقع، هرکس حق دارد شغل مورد نظر خود را انتخاب نماید و نمی‌توان بیان کرد که این حق افراد به صورت مطلق است و محدودیت ندارد و محدود نمودن آن برای شغل‌هایی است که مغایر اسلام و مصالح کشور باشند و نقطه مقابل آن این است که وظیفه دوست است که شغل را ایجاد نماید و افراد جامعه می‌توانند آن را از حکومت مطالبه نمایند. با مطالعه آمار اشتغال و حمایت از بیکاران جهت انتخاب شغل می‌توان عملکرد حکومت‌ها را ارزیابی نمود. فضای کسب و کار و اشتغال باید به‌صورتی باشد که افراد به ناچار و برای تأمین معیشت خود و خانواده به انجام کارهای موقت و روزانه و ساعتی روی نیاورند (اسمیت، ۱۳۸۸: ۵۴).

بنابراین حق بر آزادی انتخاب شغل و اشتغال و در ق.ا.ج.ا. و اسناد بین‌المللی حقوق بشر شناسایی و دولت نمی‌تواند از این تکلیف خود را تبرئه نماید و باید پاسخگوی نیاز افراد برای شغل باشد. در شرایط موجود وضعیت اشتغال کشور، وضعیت مناسبی ارزیابی نمی‌شود، تعداد زیاد نیروی کار و متخصصان متعدد و جذب بیش از حد دانشجویان در رشته‌هایی مانند رشته پزشکی و دندان‌پزشکی و رشته حقوق و رشته‌های مهندسی و عدم آموزش عملی نیروهای کار و همچنین عدم وجود امنیت شغلی مناسب و ثبات شغلی و درنهایت مشاهده مشاغل مانند کولبری و قاچاق‌های خرد در شهرهای مرزی، قاچاق بنزین، اشتغال به تجارت مواد مخدر، قاچاق پوشاک و مواد خوراکی و بسیاری از امور دیگر، نشان از این امر دارد که

اطلاع‌رسانی به‌شکل فراگیر و صحیح تحقق یابد و مضاف بر این‌که کیان دینی و فرهنگی ملت مصونیت یابد.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: سهم نویسندگان به‌صورت برابر بوده است.

تشکر و قدردانی: لازم است از تمام کسانی که در تدوین این مقاله ما را یاری رسانده‌اند، قدردانی نماییم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- اسماعیلی، محسن و نصراللهی، محمدصادق (۱۳۹۵). *پالایش فضای مجازی، حکم و مسائل آن از دیدگاه فقهی، دین و ارتباطات*، ۳۳: ۵۳-۸۰.

- اسمیت، روناکام (۱۳۸۸). *قواعد بین‌المللی حقوق بشر*. ترجمه دکتر فاطمه‌هانلو، تهران: انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

- اعرافی، مهدی (۱۳۹۷). *روزنامه ایران*. سال ۲۴، شماره ۶۷۷۸.

- امینی‌خواه، مصطفی (۱۳۹۹). *این است گرام: ناگفته‌هایی از اینستاگرام*. قم: نشر معارف.

- ایسپا (۱۳۹۶). رییس مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران خبر داد: "تلگرام"، محبوب‌ترین پیام‌رسان ایرانی‌ها، دسترسی در ۶ آبان ۱۳۹۹.

- پاترسون، مارک (۱۳۹۸). *مصرف و زندگی روزمره*. ترجمه جمال محمدی و نرگس ایمانی مرنی، تهران: نشر نی.

باید بیان داشت که یکی از مهم‌ترین حقوق بشری، حق بر اشتغال است که جزء نسل دوم حقوق بشر، یعنی حق‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شود و در اصل ۲۸ قانون اساسی به حق انتخاب شغل و آزادی اشاره شده است: «هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به‌کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد کند.» همان‌طور که در اصل مشاهده می‌شود، هرکس حق دارد شغل مورد علاقه خویش را انتخاب کند، البته مثل همه حقوق نمی‌توان گفت که حق اشخاص مطلق است و هیچ محدودیتی ندارد و محدودیت وارد شده در این اصل، بحث مشاغلی است که مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران باشند. در ذیل این اصل به تکلیف ایجابی دولت درخصوص ایجاد شغل اشاره شده است و بنابراین مردم می‌توانند از دولت فراهم کردن این شرایط را مطالبه کنند.

در ماده ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز از آن سخن گفته شده است؛ این ماده می‌گوید: «هرکس حق دارد کار کند، کار خود را آزادانه انتخاب کند، شرایط منصفانه و رضایت‌بخشی برای کار خواستار باشد و در مقابل بیکاری مورد حمایت قرار گیرد.» نکته‌ای که قدری متفاوت است، مسأله حمایت از اشخاص در مقابل بیکاری است. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز یکی‌دیگر از اسناد مهم حقوق بشری است که در ماده ۶ آن از این حق سخن گفته شده است؛ این ماده بیان می‌دارد: «کشورهای طرف این میثاق حق کارکردن را که شامل حق هرکس است، به این‌که فرصت یابد، به‌وسیله و کاری که آزادانه انتخاب یا قبول می‌کند، معاش خود را تأمین کند، به رسمیت می‌شناسند و اقدامات مقتضی را برای حفظ این حق معمول خواهند داشت.»

پایه و اساس، جریان آزاد اطلاعات و اصل صیانت از فرهنگ جامعه، هر دو محترم و رعایت آن‌ها لازم است، اما در این راه نباید دچار افراط و تفریط شد، ضمن این‌که قوانین جزایی مصوبه و سیاست‌گذاری مربوط به فیلترینگ پلتفرم‌های کسب و کار باید ناظر به هر دو اصل مذکور باشد، تا هم امر

- هاتف، مهدی (۱۳۸۸). «چالش‌ها و چشم‌اندازهای امنیت در فضای مجازی». دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، ۲۲: ۹۳-۱۱۷.

ب. منابع انگلیسی

- Ashiagbor, D (2005). "The Right to Work". in *Social Rights in Europe*, De Burca, Graaine and De Witte bruno (eds).

- Marks, S & Clopham, A (2005). *International Human Rights Lexicon*. Oxford: Oxford University Press.

ج. سایت‌های اینترنتی

- <https://www.dgto.ir/2x1w>.
- <https://www.freedomhouse.org/countries/freedom-net/scores>.
- <https://www.freedomhouse.org/country/iran/freedom-net/2022>.
- https://www.internet.ir/crime_index.html/.
- https://www.internet.ir/crime_index.html/.
- <https://www.ispa.ir/Default/Details/fa/1785/>.
- <https://www.ispa.ir/Default/Details/fa/1785/>.
- <https://www.karlancer.com/blog/platform-meaning/>.
- <https://www.karlancer.com/blog/platform-meaning/>.
- <https://modirinfo.com/content/4/703/>.
- <https://www.tabnak.ir/fa/news/1069518>.
- <https://www.rc.majlis.ir/fa/law/shoe/135717>.
- <https://www.statista.com/statistics/272533/degree-of-internet-freedom-in-selected-countries/>.
- <https://www.vekalatonline.ir/articles/37538/>.
- <https://www.zaviehmag.ir/articles>.

- پالیزبان، محسن (۱۳۹۴). «بررسی رابطه اینترنت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران». فصلنامه سیاست، ۳۵(۳): ۶۳۵-۳۵۴.

- جاویدنیا، جواد؛ عابدی سرآسیا، علیرضا و سلطانی، عباسعلی (۱۳۹۴). «واکاوی سیاست‌های پالایش محتوی مجرمانه (فیلترینگ) از منظر فقهی و حقوقی». *دین و ارتباطات*، ۳۵-۶۲.

- سی.آر. کریون، متیو (۱۳۸۷). *چشم‌اندازی به توسعه میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی*، ترجمه دکتر محمد حبیبی مجنده، قم، دانشگاه علوم انسانی مفید.

- عجمی، هادی (۱۴۰۰). «بررسی فقهی فیلترینگ». *مجله مبلغان*، ۶۲-۷۰.

- عراقی، سیدعزت‌الله و رنجبریان، محمدحسین (۱۳۹۸). *تحول حقوق بین‌المللی کار*. تهران: موسسه کار و تأمین اجتماعی.

- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۴). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ*. ترجمه احد علیقلیان، افشین خاکباز، تهران: انتشارات طرح نو.

- محسنی، وجیهه (۱۳۹۷). *راهکارها و چالش‌های حق دسترسی عموم به اطلاعات در ارتباط با تحقق حقوق شهروندی*، رساله دکتری، تهران: دانشکده حقوق تهران مرکز.

- معتمدنژاد، رویا (۱۳۹۵). *حقوق جهانی ارتباطات (از حقوق رسانه‌های سنتی تا حقوق تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات)*. تهران: دفتر مطالعات و برنامه ریزی رسانه‌ها.

- موفقیان، ناصر (۱۳۹۴). *سیر جوامع بشری*. چاپ دوم، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

- نامه‌نگاری وزارت علوم با دانشگاه‌ها: اینترنت بدون فیلتر برای استادان فعال می‌شود، سایت دیجیاتو، ۱۴۰۱/۱۱/۴، دسترسی در: <https://dgto.ir/2x1w>.